

„Působivé, povznášející, promyšlené a fascinující.“ MIA FARROW

MALÉ PROJEVY VZDORU

JAK MŮŽE ODVAHA,
ODHODLÁNÍ A DŮVTIP
ZMĚNIT SVĚT

STEVE CRAWSHAW a JOHN JACKSON

s předmluvou

VÁCLAVA HAVLA

Všechna práva vyhrazena. Tato publikace a všechny její části jsou chráněny autorskými právy. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována, uložena v rešeršním systému nebo dále předávána, a to v jakékoliv formě, jakýmkoliv způsobem, elektronicky, mechanicky, kopírováním, nahráváním apod., bez předchozího písemného souhlasu vydavatele. Osoba, která by učinila jakékoliv neoprávněné kroky v souvislosti s touto publikací, může být vystavena trestnímu stíhání a vymáhání náhrady za způsobenou újmu.

Původně vyšlo jako Small Acts of Rezistance

© 2010 Steve Crawshaw a John Jackson

© Sterling Publishing Co., Inc., 2010

Zdroj fotografií: viz text pod fotografiemi

Obálka © dreamstime.com

Překlad © Mgr. Ondřej Klabal, 2015

© Nakladatelství ANAG, 2015

ISBN 978-80-7263-947-2

*Výhonkem rákosu či větvičkou, která změni tok spěchající řeky,
je člověk s vnitřní svobodou.*

Naděžda Mandelštamová

OBSAH

Předmluva Václava Havla	7
Úvod	9
Předmluva k českému vydání	11
Síla mnoha	13
Promyšlená drzost.	23
Šance skrytá ve sportu.	33
Jak napálit cenzora	45
Zhacené plány zlodějů hlasů	53
Když ženy řeknou ne	61
Když ne teď, tak kdy?	69
Odhalit tajemství	93
Osobní život s veřejným přesahem	103
Svědecká výpověď.	115
Umění dát se dohromady	125
Spravedlivé právo	141
Když se hroubí zdi	157
Síla jednotlivce	167
Digitální disent	177
Pár slov závěrem.	189
Poděkování	191
Bibliografie	193
Rejstřík	198
O autorech	207

PŘEDMLUVA VÁCLAVA HAVLA

V roce 1978 jsem napsal esej, která se věnovala neprobádanému tématu „moci bezmocných“. Popsal jsem v ní nevyčíslitelný pozitivní dopad, který může nastat i v prostředí tvrdé represivní vlády, když se každý z nás rozhodne čelit lžím okolo sebe a sám za sebe se rozhodne žít v pravdě.

Mnozí tehdy tvrdili, že je to výplod bláhového českého dona Quijota, jenž se snaží bojovat s větrnými mlýny.

A v mnoha ohledech se jejich skepse jevila jako oprávněná. V Kremle byl stále u moci Leonid Brežněv, tedy tentýž člověk, jenž deset let před vznikem eseje poslal do Československa tanky, aby skoncovaly s politickými reformami. V sousedním Polsku ještě neexistovalo hnutí Solidarita, jehož pozoruhodné úspěchy v boji s nechtěnými vládci byly nadějí a povzbuzením pro obyvatele ostatních východoevropských zemí a miliony dalších, kteří chtěli nadále žít v pravdě. I já, stejně jako mnoho mých přátel, jsem za sebou již měl pobyt ve vězení, který neměl být tím posledním.

Přesto jsem se po pouhých jedenácti letech od okamžiku, kdy jsem napsal, čeho může být dosaženo životem v pravdě, dožil série mimořádných vítězství v celém regionu, mou vlast nevyjímaje. V listopadu 1989 se Češi a Slováci vzepřeli oficiálnímu násilí a pomohli tak k rychlému pádu zdánlivě nedobytné pevnosti lží. Později se tato událost začala označovat jako sametová revoluce. A celé to netrvalo ani týden. Po skončení revoluce se mi dostalo cti stát se prezidentem své země v době jejího přechodu k demokracii.

I dnes žijí miliony lidí v podmínkách, v nichž se možná zdá, že se nic nezmění. Nesmějí ale zapomínat na to, že povstání, k nimž v roce 1989 došlo v celé východní Evropě, byly výsledkem činů jednotlivců, tedy obyčejných lidí, a ve svém souhrnu znamenaly nevyhnutelnost změny.

Kniha *Malé projevy vzdoru* vzdává hold těm, kteří usilovali o život v pravdě, a možnému dopadu takového přístupu.

Po celý život jsem byl opakovaně svědkem toho, jak byl dopad malých projevů vzdoru nesrovnatelně větší, než by tehdy kdokoliv předpověděl. *Malé projevy vzdoru* se netýkají jen přítomnosti nebo minulosti. Jsem přesvědčen, že se stejně tak týkají i budoucnosti.

Václav Havel
V Praze
v březnu 2010

Poznámka překladatele:

Předmluva Václava Havla vznikala na základě jeho poznámek přímo v angličtině a ani Knihovna Václava Havla nemá k dispozici původní český text. Jedná se tedy o překlad anglické verze pro informaci českého čtenáře, a ne o text napsaný v češtině Václavem Havlem. Prosím laskavě čtenáře, aby k němu tímto způsobem přistupovali.

ÚVOD

Každý z nás byl již někdy v televizi svědkem záběrů z dramatických politických událostí, které se odehrávají v nějaké zemi daleko od nás. Došlo tam k pádu diktátora, v ulicích tancují davy lidí, strhávají se sochy a vztyčuje se nová vlajka. Kamera nám přibližuje dění a snaží se předat nadšení a vyčerpání lidí.

Takové okamžiky, třebaže jsou v daný moment strhující, na nás často ale působí, jako bychom přišli do kina pár minut před koncem filmu. Co tomu dramatickému okamžiku předcházelo? Jak ti lidé tato dlouhá a obtížná období zvládli? Co udržovalo při životě ducha jejich vzdoru?

Právě těmto příběhům v pozadí vzdáváme hold v této knize. Knihu *Malé projevy vzdoru* tvoří příběhy sesbírané po celém světě, z nichž některé jsou dobře známé, ale o mnohých se nepsalo ani v médiích, ani v učebnicích dějepisu. Jedná se o příběhy, v nichž se lidé novátorsky a inspirativně postavili násilným režimům a zneužívání moci.

Nabízíme příběhy těch, kteří se odmítají nechat umlčet, a jejich prostřednictvím ukazujeme, že diktátory lze svrhnout, nespravedlivé zákony je možné změnit nebo že lze obnovit smysl lidí pro vlastní lidství tváří v tvář těm, kteří je popírají. Každý z příběhů je důkazem všeobecně platné touhy žít důstojně a svobodně.

Název této knihy je svým způsobem ne tak úplně přesný. Mnoho činů, jež se v ní líčí, nejsou vůbec činy malé. Je s nimi spojena mimořádná odvaha, přestože jen málo přímých účastníků to tak tehdy vnímalo. Při malých projevech vzdoru existovalo riziko, že vás zbijí, uvězní nebo dokonce zabijí jen za to, že jste veřejně vystoupili. Lidé, o nichž mluvíme, by nicméně řekli, že se jen zastali základních principů. Tvrdili by, že to, co udělali oni, by na jejich místě udělal každý. Pro nás ostatní jsou silnou připomínkou skutečnosti, že odbojný duch může vyústit ve vítězství a trvalou změnu.

Lidé v příbězích považují nemožné za možné, i když k jeho realizaci zatím ještě nedošlo. Někteří změny, o niž usilovali, dosáhli. Jiné ta největší změna teprve čeká.

Steve Crawshaw

John Jackson

V New Yorku

v březnu 2010

PŘEDMLUVA K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Jakožto autorům *Malých projevů vzdoru* je nám potěšením, že naše kniha nyní vychází i v českém vydání. Václav Havel ve své slavné eseji hovoří o „moci bezmocných“ a tato slova se v roce 1989 při sametové revoluci na Václavském náměstí stala skutečností. Bylo nám ctí, že se právě Václav Havel uvolil napsat k naší knize předmluvu.

Odvaha a neposednost jsou jádrem změny na celém světě. Opakovaně jsme svědky toho, jak je i všemu navzdory možné dosáhnout mimořádné změny. V roce 1989 to platilo nejen na Václavském náměstí, ale i ve zbytku východní Evropy. Platilo to i na náměstí Tahrir v Káhiře v roce 2011, kde se shromáždily stovky tisíc lidí a volaly po změně. A pokud jde o deštníkovou revoluci, která na ulice Hong Kongu v roce 2014 dostala stovky tisíc lidí, kdo ví, co bude následovat, ať už v Hong Kongu nebo v Číně?

Až čas ukáže, k jakým změnám tyto protesty vedly. Tak tomu bylo i s malými projevy vzdoru, jimž vzdáváme hold v této knize, ať už se jedná o televize v polských kočárcích nebo psy s protirežimními fotkami kolem krku v Barmě, v níž je u moci armáda.

Možná neumíme předpovědět budoucnost, ale historické zkušenosti nám dávají možnost zpětného hodnocení. Nejúspěšnější často byly ty nejdřežší protesty, a to i v dobách velkého nebezpečí pro ty, kteří se jich odvážili zúčastnit.

Knihu *Malé projevy vzdoru* tvoří příběhy sesbírané po celém světě, z nichž některé jsou dobře známé, ale o mnoha se nepsalo ani v médiích, ani v učebnicích dějepisu. Jedná se o příběhy, v nichž se lidé neotřele a inspirativně postavili násilným režimům a zneužívání moci.

Nabízíme příběhy těch, kteří se nechtějí nechat umlčet, a prostřednictvím toho ukazujeme, že diktátory lze svrhnout, nespravedlivé zá-

kony je možné změnit nebo jen lze obnovit smysl lidí pro jejich vlastní lidství tváří v tvář těm, kteří je popírají. Každý z příběhů je důkazem všeobecně platné touhy žít důstojně a svobodně.

Název této knihy je svým způsobem ne tak úplně přesný. Mnoho činů, jež se v ní líčí, nejsou vůbec činy malé. Je s nimi spojena mimořádná odvaha, a to přesto, že jen málo přímých účastníků to tak tehdy vnímalo.

Vždy existovalo riziko, že vás zbijí, uvězní nebo dokonce zabijí jen za to, že jste veřejně vystoupili. Lidé, o nichž píšeme, by nicméně řekli, že se jen zastali základních principů. Tvrdili by, že to, co udělali oni, by na jejich místě přeci udělal každý. Pro nás ostatní jsou silnou připomínkou skutečnosti, že odbojný duch může vyústit v neporazitelný zvrat a trvalou změnu.

Lidé v příbězích považují nemožné za možné, i když k jehož realizaci zatím ještě nedošlo. Někteří změny, o nichž usilovali, dosáhli. Jiné ta největší změna teprve čeká.

*Steve Crawshaw a John Jackson,
New York a Londýn,
2010 a 2015*

SÍLA MNOHA

*Chlapec řekl: „Naučil se, jak celkem tichá voda
svým působením postupně omele i tvrdou skálu.
Neboli tvrdost musí jednoho dne prohrát.“*

Bertolt Brecht

Brian: Všichni jste jednotlivci!

Dav: Ano, jsme jednotlivci...

Muž z davu: Já nejsem.

Monty Python, Život Briana

SÍLA MNOHA

SÍLA MNOHA

SÍLA MNOHA

SÍLA MNOHA

SÍLA MNOHA

SÍLA MNOHA

SÍLA MNOHA

SÍLA MNOHA

Význam vítězství pro celý národ se nedal vyjádřit jen počtem vstřelených gólů. Austin Merrill, který zápas na stadionu rovněž sledoval, si toho dne poznamenal: „Člověk nemusel být nikterak dobrým pozorovatelem, aby si všiml, že šlo o mnohem více než jen o fotbal. Toho dne tato krásná hra sjednotila zemi.“

Činovník Národní fotbalové federace Christophe Diecket svou reakci na zápas popsal následovně: „Měl jsem z toho husí kůži. Manželka plakala. Lidé v televizi křičeli. My občané Pobřeží slonoviny jsme byli zasaženi zhoubným nádorem, který jsme ale neměli jak vyříznout. To mohl udělat jen někdo zvenčí. Pouze Drogba.“ Jedny místní noviny následující den po zápase v titulku uvedly: „Pět gólů smazalo pět let války.“

Pokoření impéria

V bollywoodském filmu z roku 2001 *Lagaan – tenkrát v Indii* vyzve jedna indická vesnice britské impérium, které bylo v devatenáctém století mimořádně silné, na zápas v kriketu. O co v zápase šlo? Pokud vesničané prohrají, budou platit daně navíc; pokud vyhrají, nebudou platit žádné. Tento film, který získal i nominaci na Oscara, je velmi napínavý, jelikož budoucnost vesnice visí jen na vlásku. Jedná se nicméně o fikci. (Vesničané nakonec samozřejmě vyhrají.)

O devadesát let dříve Indii spojil jiný, a tentokrát reálný, sportovní příběh. V roce 1911 měl fotbalový tým Mohun Bagan („Sladká skupina“) za sebou sérii vítězství nad anglickými týmy. Vítězství postupně stupňovala vášně související s indickou nezávislostí na britské vládě. Když se Mohun Bagan dostal do finále proti týmu East Yorkshire Regiment (který do té doby dominoval indické fotbalové lize), desítky tisíc Indů cestovaly přes celou zemi, aby mohly 29. července 1911 historický zápas sledovat.

Na stadionu nebyly žádné pořádné tribuny. Diváci na konci davu jen stěží viděli, co se dělo na hřišti. Vyvolení, kteří stáli vpředu, posílali dozadu informace prostřednictvím papírových draků. Ve strhujícím zápase hráli bosí hráči týmu Mohun Bagan proti obutému britskému týmu.

Johannesburg, Jihoafrická republika. Rozbřesk v den voleb, 27. dubna 1994.

Zdroj: Tom Stoddart / Getty Images

presí učinily v prosinci 1967 úřady zdánlivě minimální ústupek. Dovolily vězňům zahrát si jeden zápas týdně.

Kvůli špatným přidělům jídla a tvrdé práci v kamenolomech na ostrově jich mnoho ani nemělo sílu hrát. Hráli bosi. Co jim ale chybělo ve zdrojích, vyrovnali energií a organizačními dovednostmi.

Pod zastřešujícím názvem Makanova fotbalová asociace, která dostala jméno po bojovníkovi, jehož Britové poslali na Robben

Dav tvořený z většiny bělochy, kteří do té doby odmítali přijmout Mandelu jakožto demokraticky zvoleného prezidenta, skandoval jeho jméno jako ještě nikdy předtím. Bílý ragbistický tým zpíval osvobozeckou hymnu Jihoafrické republiky *Nkosi sikelele Afrika* (Požehnej bože Africe), jejíž text v jazyce Xhosa se učili celé týdny, aby jej vůbec byli schopni vyslovit.

Na obou stranách si získal miliony lidí, na stadionu, v černošských čtvrtích a po celé zemi. Dokonce svou strategii Mandela zviklal i Justice Bekebekeho. „V mé čtvrti mezi mými nebyl nikdo, kdo by uměl ragby hrát. Toho dne jsme ale oslavovali jako Jihoafričané, jako jeden národ,“ uvedl k tomu Bekebeke. „A ve svém nitru jsme věděli, že tým Springboks vyhrál, protože jsme si to přáli. Byl to nezapomenutelný den.“

Skryté zprávy

Ze základních svobod, o něž lidé usilují s tím, že budou žít naplněný a nepřeplněný život, vynívá jako cíl i cesta svoboda nemít strach.

Aun Schan Su Ťij

Po masakru stovek pokojných demonstrantů za demokracii v roce 1988 se brutalita vojenské junty v Barmě dostala i do titulků předních světových novin. Když v roce 1990 volby drtivě vyhrála strana opoziční političky Aun Schan Su Ťij, generálové výsledky ignorovali a posílali do vězení, mučili a dokonce zabíjeli ty, kteří se nebáli veřejně vystoupit.

Aun Schan Su Ťij dostala domácí vězení. A důvodem k zatčení se stalo i to, když někdo vyvěsil její fotku, ať už doma nebo na veřejnosti. O to více zarážející byl návrh běžné bankovky, jejíž přípravu v té době zadala vláda a již nechala vytisknout.

Bohužel pro režim byl autorem návrhu bankovky v hodnotě jeden kyat politický podporovatel Aun Schan Su Ťij. A v zadaném úkolu spatřoval příležitost, jak režimu uškodit. Věděl, že na bankovce prostě musí zobrazit již mrtvého otce Aun Schan Su Ťij, generála Aun Schan. Jednalo se totiž o zakladatele barmské armády, který se těšil úctě Barmánů za svou klíčovou roli při získání nezávislosti Barmy na britské koloniální nadvládě.

Autor bankovky tedy do vodoznaku vyryl portrét generála. Při práci ale nepatrně zjemnil ostré kontury generálovy čelisti. S lehkostí vyryl rovněž i generálovu oči, nos a ústa. A tyto drobné, téměř nepostřehnutelné změny, vyvolaly silnou vzpouru: Tvář otce se zlehka proměnila v tvář jeho dcery.

Cenzoři návrh bankovky schválili a nevšimli si při tom, že vodoznak připomínal více generálovu dceru než jeho samého. Bankovka tedy byla vytištěna, rozšířena a dána do běžného oběhu, a to i s podvratným obrazem.

mučení a zabíjení prováděné bezpečnostními složkami. Obyvatelé Inguška se ale Zjazikovovi postavili, a to s překvapivými výsledky.

V roce 2007 se k volbám vydal jen malý počet Ingušů, jelikož si byli jisti, že volby budou zmanipulovány. Měli pocit, že účastí ve volbách nic nezmění. K jejich překvapení oficiální údaje udávaly 98% účast ze sto šedesáti tří tisíc zaregistrovaných ingušských voličů. Drtivou většinu hlasů údajně (a nepřekvapivě) získala promoskevská strana a sám Zjazikov.

Za situace, kdy za Zjazikovem stáli představitelé Ruska, bylo nemyslitelné výsledky voleb napadnout. Zjazikov ale nepočítal se zarputilostí Ingušů.

Demonstranti se pustili do boje prostřednictvím kampaně. Vytvořili petici, v níž stálo „Nehlasoval jsem“ a doprovodili ji jmény, adresami a číslem průkazu totožnosti. V kampani se podepsala více než polovina oprávněných voličů této republiky. Devadesát tisíc voličů trvalo na tom, že nikdy u voleb nebyli, z čehož logicky vyplývalo, že 98% volební účast je, přinejmenším, nepřijatelná.

Podle Zjazikova to bylo vše „opravdu hloupé a nesmyslné“. Organizátoři kampaně „Nehlasoval jsem“ čelili pohrůžkám násilí. Kampaň ale i tak pokračovala.

Nakonec Moskva v roce 2008 Zjazikova přiměla odstoupit, částečně i kvůli trapné nelegitimitě, kterou kampaň „Nehlasoval jsem“ odhalila. Muž, jenž neváhal použít násilí, prohrál s desítkami tisíc voličů, kterým k jeho svržení stačila jen odvaha a pár tahů perem.

Monrovia, Libérie 2003. Na ženy bylo pohlíženo jako na blázný. Ale uspěly.

Zdroj: Pius Utomi Ekpei / AFP / Getty Images

americká vláda přijala zákon, jenž poprvé zakazoval segregaci na autobusových nádražích.

V následujících letech vítězství nenásilí nad oficiálně podporovaným násilím pokračovala. Mnoho lidí se domnívalo, že drobné změny byly i jako celek v širším kontextu bezvýznamné a triviální. S tím ale nesouhlasil Martin Luther King Jr. Zopakoval proroctví, které v roce 1964 řekl v rozhovoru pro BBC Robert Kennedy: „Budoucnost vidím velmi optimisticky... V uplynulých letech jsem ve Spojených státech zaznamenal některé změny, jež mě překvapily. Věřím, že tomu nebude ani čtyřicet let a budeme mít černošského prezidenta.“

Věřil mu jen málokdo.

20. ledna 2009 byl devětašedesátiletý poslanec John Lewis, který byl již od roku 1987 zástupcem pátého obvodu Georgie, pozván na oběd při příležitosti prezidentské inaugurace. David Remnick v časopise New Yorker popisoval, jak Lewis dostal podepsanou fotografii, na níž stál jednoduchý vzkaz, který se vracel padesát let zpět k odbojným organizovaným zatčením v obchodech v Nashvillu a vražedným bitkám v Alabamě. Věnování bylo následující: „Díky Tobě, Johne.“ A podepsán byl Barack Obama.

Nástup jara nezastavíš

Jsem přesvědčen, že konečné slovo bude mít ve skutečnosti bezbranná pravda a bezpodmínečná láska. Proto je právo, třebaš dočasně poražené, silnější než vítězí zlo.

Martin Luther King Jr. citován v pamětech Malalai Joya *Raising My Voice*

Pod tvrdou vládou Talibánu mezi lety 1996 a 2001 byla v Afghánistánu zakázána celá řada neškodných a oblíbených volnočasových aktivit, například pouštění draka nebo hra v šachy. Trestry za porušení pravidel Talibánu zahrnovaly mrzačení nebo veřejné popravy. Ženám a dívkám bylo odpíráno vzdělání a v celém Afghánistánu bylo povinné nosit

burku, která ženy zakrývala od hlavy až k patě. Zakázán byl dokonce i ženský smích.

Zdánlivá porážka Talibánu v roce 2001 nicméně nezavedla statečný nový svět, v němž se naslouchá hlasům běžných lidí a kde je respektován i hlas žen. V mnoha částech země zůstali u moci válečníci, kteří se dopustili obrovského počtu vražd.

O to dramatictější bylo náhlé objevení neznámé mladé ženy, která 17. prosince 2003 požádala o právo vystoupit na ústavním shromáždění v afghánském hlavním městě Kábulu. Přihlásila se o slovo: „Ráda bych řekla pár slov, pane předsedající. Jako děti se nemůžeme k ničemu vyjádřit.“

Předsedající požádal o klid a stovkám účastníků vysvětlil, že dívka přijela z daleka. Na tři minuty jí udělil slovo.

Dvacetipětileté děvče se postavilo k mikrofonu u řečnického pultíku a rozhlédlo se po místnosti plné vousatých mužů v turbanech, kteří pocházeli z celého Afghánistánu a mezi nimiž byli i váleční štváči, již bojovali proti cizím vojákům a zastrášovali své protivníky. Mnoho jich s sebou mělo zbraň. Dívka začala svůj projev.

„Jmenuji se Malalai Joya a pocházím z provincie Farah,“ začala jednoduše. A pak si upravila svůj černý šátek přes hlavu, do jedné ruky si vzala mikrofon a pronesla slova, jež v sobě obsahovala tolik pravdy, že je od ní, ale ani od nikoho jiného, nikdo nečekal.

„Ráda bych vyjádřila kritiku všech spoluobčanů, kteří jsou zde přítomni,“ řekla. „Proč se tohoto shromáždění mají účastnit váleční štváči, kteří jsou odpovědní za situaci této země?“ Několik delegátů ji zatleskalo, zatímco jiní seděli s kamennou tváří. Malalai Joya pokračovala: „Utlačují ženy a zničili naši zemi. Měli by být stíháni. Afghánci jim možná prominou, ne tak ale historie.“

Následoval povyk. Delegáti se rychle postavili a začali mávat rukama na znamení souhlasu. Předsedající zakřičel: „Posaďte se! Tato sestra překročila hranici toho, co se považuje za běžnou slušnost... Necht je vykázána z tohoto shromáždění bez možnosti návratu. Vykažte ji. Stráže, vyvedte ji!“

Fritz Kolbe riskoval život, aby mohl předat informace, které dopomohly k Hitlerově porážce.
Jeho odvaha došla ocenění až dlouho po jeho smrti.

Zdroj: Peter Endersbee / Kolbe Collection

Až moc odvážný

Nenápadný německý začínající diplomat Fritz Kolbe nenáviděl nacisty natolik, že opakovaně riskoval život, aby ke Spojencům doslova propašoval Hitlerova nejdůležitější tajemství. Přestože jeho odvážné činy pomohly změnit průběh druhé světové války, byl po roce 1945 považován za vyvrhele, nikdo si jej nevšímal a téměř se na něj zapomnělo. Změna nastala teprve nedávno.

Začátek příběhu se datuje do roku 1935, kdy Kolbe pracoval na německém konzulátu v Madridu. Na konzulát dorazil jistý Ernst Kochertaler, německý židovský podnikatel, s tím, že se chce na protest proti Hitlerovým protižidovským zákonům vzdát německého občanství. Již během první krátké schůzky si Kochertaler všiml, že Kolbe není na první pohled zastáncem nacistické myšlenky. Zaujalo jej to natolik, že brzy pozval Kolbeho na kávu. Oba muži se stali přáteli. Kochertaler Kolbemu řekl: „Jste jediným Němcem, s nímž chci v současné době mluvit.“

Kolbe byl přeložen do Jihoafrické republiky a Kochertaler se přestěhoval do Švýcarska. Když se v roce 1939 na začátku druhé světové války Kolbe do Berlína vrátil, byla mu nejdříve přidělena běžná úředničina. Postupně ale díky své práci získával přístup k citlivým informacím o režimu. Odcestoval do Hitlerova sídla na východě a byl zděšen tím, co se tam dozvěděl o nacistické vražedné mašinerii.

V roce 1943 se mu povedlo (v neposlední řadě i díky flirtu s dámou, kterou potkal v elitním protiletectvém krytu) stát se diplomatickým kurýrem, který přepravoval oficiální nacistické dokumenty na německou ambasádu v neutrálním Švýcarsku. Pro Kolbeho to byl perfektní úkol. Společně s oficiálními dokumenty totiž přepravoval i neoficiální náklad. Ve svých volných kalhotách měl ukryty tajné dokumenty, které za měsíce práce sesbíral. Okolo nohou je měl přivázané provázekem.

Prostřednictvím přítele Kochertalera se Kolbe dostal k britským diplomatům ve švýcarském hlavním městě Bernu. Britové ale setkání s ním odmítli. Mysleli si totiž, že když Kolbe nechce zaplatit, musí být jen nastrčenou figurkou.

sňatků podpořily. S vyhlídkou na to, jak jim vláda proklouzává mezi prsty, měli potenciální koaliční partneři pocit, že musí Dittricha podpořit. Manželství osob stejného pohlaví byla v Nizozemsku uzákoněna o tři roky později, tj. v roce 2001.

A nizozemské rozhodnutí bylo signálem pro změnu i v dalších zemích. V roce 2003 se k Nizozemsku přidala Belgie. A v rychlém sledu s podobnými zákony přišly i další země, od Španělska až po Jihoafrickou republiku. V době práce na této knize byla manželství osob stejného pohlaví uzákoněna v pěti státech USA. A zdá se téměř jisté, že toto číslo poroste.

Dittrich si svého partnera – umělce Jehoshua Rozenmana, s nímž žil dvacet čtyři let, vzal v roce 2006. Ve stejném roce jej nizozemská královna Beatrix pasovala na rytíře za jeho přínos politice. V současné době pracuje pro organizaci Human Rights Watch v New Yorku a bojuje za zlepšení práv homosexuálů na celém světě.

Sňatky osob stejného pohlaví jsou v zemích, kde byly uzákoněny, čím dál běžnější a samozřejmější. A to jen proto, že se jedna země nebála stát „světovým bláznem“.

Síla kalhot

Súdánská novinářka Lubna Hussein byla v červenci roku 2009 obviněna z porušení § 152 súdánského trestního zákoníku, který zakazuje „nemravné odívání na veřejnosti“. V čem spáchání trestního činu spočívalo? Když seděla s kamarádkami v kavárně, měla na sobě kalhoty.

Všech jejích dvanáct kamarádek a spolustolovnic, které byly rovněž obviněny, se doznalo. Byly potrestány deseti ranami a pokutou. Ona trvala na tom, že se ničeho špatného nedopustila a zkoušela vyprovokovat vládu k tomu nejhoršímu.

Jakožto úřednice pracující pro OSN mohla uplatnit na stíhání svou imunitu. Namísto toho z práce odešla, aby se mohla případu věnovat a podle svých slov „se mohla postavit súdánským úřadům a ukázat světu, jaké je jejich pojetí spravedlnosti“. Dokonce na své veřejné bičování, pokud by na něj došlo, pozvala stovky lidí včetně novinářů.

Súdánská vláda, pro niž byla rostoucí publicita případu ostudou, hlavní líčení dvakrát odložila. Když se případ konečně dostal k soudu, zmatený soudce ji vyzval, zda neuvažuje o využití imunity. Opět ale odmítla.

Dokonce i její právník navrhoval, aby zaplatila pokutu ve výši dvou set dolarů, jež jí byla udělena. (Vláda si nechtěla více komplikovat svou už tak dost složitou situaci a byla ochotna jí odpustit bičování a trvat pouze na pokutě.) Ona ale odmítla zaplatit pokutu za trestný čin, který podle svého názoru nespáchala. Raději by šla do vězení. (Kde si ostatně také krátce pobyla.)

Jak řekla sama: „Jsem muslimka. Zním islámské právo. Kladu si nicméně otázku: Ve které části koránu se píše, že ženy nemohou nosit kalhoty?“

Byla si svým přesvědčením jistá, což dala najevo i vzdornou volbou svého oděvu v den, kdy byla odsouzena. Přišla totiž v těch stejných „nemravných“ kalhotách, které celý případ odstartovaly.

Uvedla, že nemyslela jen na sebe, ale i na své dcerky a jejich budoucnost. „Modlím se za to, aby budoucí generace pochopila, že jsme měli odvahu bojovat za jejich budoucnost dříve, než bude pozdě.“

Noviny, Vlasy a rtěnka

Někdy je nejpozoruhodnějším úspěchem dosažení a udržení normálního stavu. Mezi lety 1992 a 1995 bylo v průběhu tříletého obléhání bosenského hlavního města Sarajeva zabito na deset tisíc civilistů (celkem v Bosně zemřelo sto tisíc osob). Kdykoliv obyvatelé Sarajeva vyšli z domu pro kbelík vody nebo pecen chleba, museli procházet uličkou obklopenou srbskými odstřelovači.

Město bylo odstřelováno granáty, včetně kanceláří hlavních sarajevských novin *Oslobodjenje*, které se neustále vymezovaly proti etnické nenávisti, již se někteří politici v bývalé Jugoslávii snažili přizívat. Krátce po vypuknutí války řekl šéfredaktor novin Kemal Kurspahić svým podřízeným, které tvořila směska Srbů, Chorvatů a bosenských Muslimů: „Celé Sarajevo je pod palbou. Nacházíme se v jedné z nejne-

Teherán, červen 2009

Zdroj: Sipa Press

Twittermetrika

Čí ruka než tvá a má může zpátky zatáhnout tyto záclony?

Z íránské písně „Yare Dabestani“,
kterou cituje Shirin Ebadi

v knize *Iran Awakening: A Memoir of Rebellion and Hope*

Před íránskými prezidentskými volbami v červnu 2009 naznačovaly průzkumy veřejného mínění jasnou převahu opozičního kandidáta Mír Hosejna Músávího. Když úřady oznámily, že volby s dvojnásobným náskokem vyhrál zastánce tvrdé linie Mahmúd Ahmadínežád, miliony Íránců si myslely něco jiného.

Stovky tisíc Íránců, starých i mladých, mužů i žen, dělníků i příslušníků střední třídy, se vydaly do ulic a postavily se násilí ze strany oficiálně podpořených příslušníků islámských milic *basij*. Mimo dosah příslušníků milic se Íránci sešli na střechách obytných budov a skandovali „*Allahu akbar*“ („Bůh je velký“) a „Smrt diktátorovi!“, tedy slogany, které bylo naposledy slyšet v revoluci, která vedla k pádu šáha o třicet let dříve.

Režim byl odvahou Íránců nahlas se vyjádřit rozčilen do běla. Úřady částečně znemožnily posílání textových zpráv, zablokovaly Facebook i další sociální sítě. Zahraniční novináři byli vypovězeni ze země a ti kteří zůstali, nesměli o dění v ulicích psát.

Vzdor všem omezením ale informace stejně pronikly ven k ostatním Íráncům i celému světu. V jednom okamžiku dostávala íránská pobočka BBC interní materiál z Íránu rychlostí pěti videí za minutu. I omezený přístup k internetu, včetně Twitteru, a skryté přístupové

MALÉ PROJEVY VZDORU

Hybnou silou změny jsou malé činy, které se původně možná jevily jako nesmyslné – projevy vzdoru, statečného odboje a důmyslné neposlušnosti, k nimž někdy docházelo za velmi nebezpečných okolností. Příběhy, z nichž je tato kniha sestavena a z nichž některé pobaví, jiné zarazí nebo vzbudí úžas, se odehrály napříč celým světem, od Srbska po Súdán, od Afghánistánu po Zimbabwe.

Malé projevy vzdoru jsou oslavou důvtipu a obdivuhodné odvahy lidského ducha a těch, kteří se napříč věky nebáli říci „ne“.

V podstatě se jedná o sbírku povznášejících líčení prosté síly lidského ducha, který je schopen překonat situace, kdy je člověk člověku vlkem. Jde ale také o velmi čtivou výpravu stoletím boje, k němuž docházelo na celém světě.

Jon Snow

moderátor zpráv na stanici Channel 4

Lidé často hovoří o tom, čeho nelze dosáhnout. Jak ale jasně vyplývá z této knihy, je rovněž třeba, aby se nám připomínalo, čeho dosáhnout lze. Malé projevy vzdoru jsou inspirací, jež je založena na skutečnosti.

Širín Ebadi

iránská aktivistka a právníčka, nositelka Nobelovy ceny

Inspirující výklad těch kouzelných okamžiků vynalézavosti, které mají sílu změnit náš život. Tato kniha ukazuje, jak na utlačovatele vypláznout jazyk, aniž by vám jej uřezali.

Geoffrey Robertson

autor knihy *Crimes Against Humanity: The Struggle for Global Justice*

www.anag.cz

ANAG[®]
ANDRAGOGOS
AGENCY